

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
------------	---

РОЗДІЛ I

ВІД КОЛОНІАЛІЗМУ ДО ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:

МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ СПРИЙНЯТТЯ

ЗАХІДНИХ ІДЕЙ В АЗІЇ (Кіктенко В. О.).....	17
--	----

1	Методи історіографічного аналізу.....	19
2	Аналіз першоджерел (офіційні документи, архівні матеріали, ЗМІ).....	29
3	Соціальна та культурна історія.....	37
4	Порівняльний аналіз.....	42
5	Мікроісторія.....	49
6	Інтелектуальна історія.....	52
7	Історія науки та техніки.....	54
8	Методи цифрових гуманітарних наук.....	56
9	Міждисциплінарний аналіз	59

РОЗДІЛ II

ЗАХІДНІ ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ В ТРАКТАТІ

НІСІДА КІТАРО «ДОСЛІДЖЕННЯ БЛАГА» (Капранов С. В.).....	65
---	----

1	Відкриття західної філософії в добу Мейдзі.....	65
2	Нісіда Кітаро: японський філософ між Сходом та Заходом	78
3	Місце «Дослідження блага» у творчості Нісиди та в історії японської думки.....	93
4	Західна філософія у «Дослідженні блага»	95
5	Нісіда Кітаро та Фен Юлань: два погляди на рецепцію західної філософії	103

РОЗДІЛ III

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЧЕРЕЗ РЕЛІГІЙНИЙ КОНТЕКСТ:

ЗАХІДНІ ІДЕЇ В КАОДАЇЗМІ (Мусійчук В. А.).....	109
--	-----

1	Християнські конотації в каодаїзмі.....	111
2	Практики спіритизму.....	121

3	Західні інтелектуали у каодайському пантеоні.....	126
4	Символ Божого ока.....	130
5	Гендерна рівність у каодаїзмі.....	134
6	Універсалізм, закордонні місії і демократія.....	138

РОЗДІЛ IV

СЕКУЛЯРИЗМ ТА ПРОЗЕЛІТИЗМ

У АНТИКОНВЕРСИЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ІНДІЇ

(НА ПРИКЛАДІ ХРИСТИЯНСТВА) (Філь Ю. С.).....		144
1	Індуїстсько-християнські дебати про навернення.....	150
2	Міжконфесійна напруга в Індії: християнські общини й індуїстська більшість	155
3	Запровадження законодавства проти незаконного навернення.....	158

РОЗДІЛ V

АНТИСЕМІТИЗМ ТА ФІЛОСЕМІТИЗМ У КИТАЇ:

ВІД ІСТОРИЧНИХ НАРАТИВІВ

ДО ОНЛАЙН-ДИСКУРСУ (Гобова Є. В.).....		180
1	Історія китайського антисемітизму.....	184
2	Китайський філософізм.....	189
3	Позиція Китаю щодо Палестини і Близькосхідного конфлікту.....	194
4	Марксизм і антисемітизм.....	195
5	Єврейські студії у Китаї.....	198
6	Поширені антиізраїльські та антисіоністські наративи в китайських соціальних мережах.....	205

РОЗДІЛ VI

ВПЛИВ ЗАХІДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІДЕЙ

НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ КНР: ВІД ЕПОХИ МАО ЦЗЕДУНА

ДО НОВОЇ ЕРИ СІ ЦЗІНЬПІНА (Дроботюк О. В.).....		212
1	Ідеї західної економічної думки в китайській економіці: історіографія питання.....	212
2	Сприйняття західних економічних ідей китайськими економістами-реформаторами.....	216
3	Вплив ідей західної економічної думки на трансформацію економіки Китаю.....	234
3.1	Епоха прискореної індустріалізації та побудова соціалізму (1953–1976).....	234

3.2 Ринкова трансформація і побудова соціалізму з китайською специфікою (1978–2012).....	246
3.3 Інноваційна економіка і побудова соціалізму з китайською специфікою в нову еру (із 2012 р.).....	262
SUMMARY.....	276
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ.....	286

ВСТУП

Сучасний світ стикається зі зростаючими викликами глобалізації, що зумовлює взаємопроникнення ідей, культур та цінностей. Країни Азії, багаті на власні традиції, культуру та філософію, активно взаємодіють із західною цивілізацією, приймаючи, адаптуючи та переосмислюючи її ідеї. Така зустріч двох світоглядних систем породжує нові культурні, соціальні та політичні явища, сприяє розвитку інновацій та створює унікальні форми культурного синтезу.

Ця монографія є колективною спробою осмислити процеси рецепції та трансформації західних ідей у країнах Азії, починаючи з епохи модерну і до сучасності. Проблема адаптації західних ідей та концепцій незахідними суспільствами розробляється в межах теорій модернізації, вестернізації, глобалізації в рамках багатьох дисциплін: історії, філософії, політології, лінгвістики, культурології. Накопичений теоретичний та фактологічний багаж із цього питання, а також швидкість та інтенсивність політичних, суспільних та економічних процесів у світі, з одного боку, пропонують численні моделі та інтерпретації цих процесів, а з іншого — демонструють складність і комплексність проблеми, а тому потребують постійного її осмислення. Автори монографії аналізують, як західні філософські концепції, релігійні вірування, соціальні й політичні інституції, економічні теорії інтегрувалися в азійські суспільства, взаємодіючи з локальними традиціями та культурними цінностями. Такий історичний огляд дає змогу побачити поступовий перехід від початкових спроб прийняття та адаптації західних концепцій до створення оригінальних моделей, які відповідають унікальним потребам і викликам азійських країн.

У першому розділі В. О. Кіктенка **«Від колоніалізму до глобалізації: методологія вивчення сприйняття західних ідей в Азії»** представлено різні теоретичні підходи для розуміння складних процесів культурного обміну та трансформацій між Сходом та Заходом. Відзначено, що сучасні історіографічні підходи, по-перше, допомагають зрозуміти складність впливу західної думки в Азії, по-друге, спрямовані на деконструкцію європоцентричних/західноцентричних наративів для визнання агентності азійських суспільств в інтерпретації та перетворенні західних концепцій. Важливим є комплексне використання різних джерел і методів дослідження. Методології соціальної та культурної історії ефективно застосовуються для вивчення складної взаємодії між західною думкою та азійськими культурами (культурна гібридизація, транскультуралізм, культурний націоналізм). Порівняльний аналіз використовується для вивчення сприйняття західних ідей у різних культурах і суспільствах Азії, ураховуючи історико-культурний контекст (історико-порівняльний, регіонально-порівняльний, культурно-антропологічний, соціологічний, політологічний і філософський аналіз). Мікроісторичний підхід фокусується на конкретних людях, спільнотах і подіях, що дає змогу виявити деталі, залежні від контексту, і вийти за рамки широких узагальнень про вестернізацію Азії. Інтелектуальна історія досліджує, як азійські мислителі взаємодіяли із західними ідеями, запозичували, модифікували або відкидали їх у своїх культурних контекстах (порівняльний аналіз, вивчення ролі мови та перекладу, кейс-стаді, аналіз дискурсів, міждисциплінарний підхід). Історія науки та техніки досліджує вплив західних наукових і технологічних ідей на азійські суспільства, фокусуючись на їх адаптації до місцевих умов і систем знань. Методи цифрових гуманітарних наук активно застосовуються для аналізу сприйняття західних ідей в Азії, особливо в постколоніальних дослідженнях. Міждисциплінарний аналіз, що об'єднує методи з різних дисциплін, дає змогу виявляти універсальні та специфічні чинники, які впливають на сприйняття й асиміляцію західних ідей в Азії. Автор доходить висновку, що найбільш перспективними для подальшого вивчення сприйняття західних ідей в Азії є порівняльні

дослідження, міждисциплінарний підхід та методи цифрових гуманітарних наук, що пропонують інноваційні інструменти аналізу.

У другому розділі С. В. Капранова **«Західні філософські ідеї в трактаті Нісіди Кітаро «Дослідження блага»** розглянуто, як західні філософські ідеї в добу Мейдзі (1868–1912 рр.) вплинули на формування модерної японської філософії на прикладі трактату Нісіди Кітаро «Дослідження блага». На початку проаналізовано зміни в духовній культурі, які відбувалися у цей період, коли у Японії з'явилися нові поняття — філософія та релігія. На прикладах визначних мислителів доби Мейдзі показано, яким чином японська думка пройшла шлях від першого знайомства із західною філософією та учнівства до її творчого синтезу із власною традицією. Цей синтез виявився найбільш плідним, та його представники, в першу чергу школа Кіото, зробили вагомий внесок у світову філософію ХХ ст. Далі за допомогою біографічного методу показано, яким чином дві культури — традиційна східноазійська та західна — впливали на формування особистості Нісіди Кітаро. Він отримав як традиційну конфуціанську, так і вестернізовану освіту, згодом практикував дзен-буддизм. Уже у шкільні роки його зацікавила західна філософія, на його творчість вплинули значні мислителі Заходу — від Платона й Арістотеля до неокантіанців: В. Джеймса, А. Берґсона та Е. Гуссерля. До його кола читання входили як буддійські сутри, так і Біблія та християнські містики, тобто західна духовність була так само невід'ємною частиною його внутрішнього світу, як і конфуціанство та буддизм. Окрім того, проаналізовано, до яких західних філософів звертається Нісіда Кітаро у своїй першій книзі «Дослідження блага», дата виходу якої (1911 р.) вважається датою народження модерної японської філософії. Проведений аналіз показує, що у «Дослідженні блага» Нісіда звертається до великої кількості західних авторів (філософів, психологів, поетів тощо), запозичує ідеї у філософів різних напрямів та епох — від античності до сучасності включно із середньовіччям. Рецепція західних ідей у Нісіди Кітаро відбувається на кількох рівнях: по-перше, він використовує західні методи; по-друге, він користується західною філософською термінологією (у японському

перекладі); по-третє, він посиляється на західних мислителів, цитує їхні праці. Також проведено порівняння з його молодшим сучасником — китайським філософом Феном Юланем, яке показує, що Нісіда значно більш «вестернізований»: він не сприймає японську або китайську філософію як рівну західній, тоді як для Фена Юланя ці традиції можуть (і мають) вести діалог на рівних. Проте у Нісиди сутність того, на чому базується його система чистого досвіду, закорінена у його практиці дзен-буддизму, а західна методологія, термінологія та звернення до праць західних філософів є лише засобами артикуляції цієї сутності.

Третій розділ В. А. Мусійчук «**Діалог культур через релігійний контекст: західні ідеї в каодаїзмі**» присвячено аналізу імплементації та інтерпретації західних ідей у новій релігії — каодаїзмі, що зародилася на теренах В'єтнаму на початку ХХ ст. та активно розвивається сьогодні як у В'єтнамі, так і за його межами. Це унікальне синкретичне віровчення, яке об'єднало традиційні в'єтнамські вірування зі східними і західними філософськими та релігійними ідеями, створивши еклектичну систему, що включає буддизм, даосизм, конфуціанство, католицизм, окультизм і спіритизм. Віровчення Каодай також несе в собі глибокі ідеї рівності, універсалізму, демократії та свободи. Особливо цікавою є роль західного впливу, що спостерігався під час французького колоніального періоду, коли В'єтнам перебував у тісному контакті з модерністськими й секулярними концепціями, а також новими релігійними та філософськими ідеями з Європи. Західний вплив сприяв не лише адаптації релігії до нових умов, а й зробив каодаїзм відкритим до інтеграції різних культурних елементів, що робить його вчення унікальним для регіону та відкритим для світу.

У цій главі аналізується, як християнство, зокрема католицизм, вплинуло на формування доктрини каодаїзму, організацію релігійної ієрархії та ритуальні практики. Особливу увагу приділено переосмисленню постаті Ісуса Христа в каодаїстському вченні та символізму Божого ока, що підкреслює крос-культурні зв'язки.

Важливе місце в дослідженні займає розгляд практики спіри-тичних сеансів, їх значення та порядок проведення, роль у формуванні

доктрини релігії каодай. Велику увагу приділено залученню до каодайського пантеону західних мислителів, літераторів, учених, таких як Віктор Гюго, Шекспір, Жанна д'Арк та ін. Ці фігури стали важливими духовними провідниками, символізуючи гармонію між наукою, релігією та етичними ідеями. Аналізуються причини вибору цих видатних особистостей та їхній вплив на формування релігійної спадщини каодаїзму.

На особливу увагу заслуговує прогресивний вплив таких західних ідей, як універсалізм, демократія і гендерна рівність, які заклали основи нової релігійної та соціальної структури. Каодаїзм активно адаптує ці впливи, що дає змогу релігії зберігати свою унікальність та актуальність не тільки у в'єтнамському, а й у глобальному контексті, водночас відображаючи багату духовну спадщину та світовий прогресивний розвиток.

Четвертий розділ Ю. С. Філь «**Секуляризм та прозелітизм у антиконверсійному законодавстві Індії (на прикладі християнства)**» демонструє, як у індійському політичному, соціальному та культурному контексті функціонують західні поняття секуляризму, прозелітизму та навернення (як результату прозелітизму) на конкретному прикладі законодавства проти навернення, які значною мірою спрямовані на державний контроль навернення у християнство. На початку здійснюється обґрунтування, чому ідеї секуляризм та прозелітизму були неприродними для індійської культури і за яких історичних обставин Індія познайомилася з ними. Стверджується, що колоніалізм і модернізація країни сприяли запозиченню цих ідей і початку змагальності релігій та стурбованості індійців наверненням власних громадян у християнство. Практика християнських місій із масового навернення уразливих і відсталих категорій індійського населення — представників реєстрових каст та реєстрових племен — викликала ще більше занепокоєння у індійців, адже в контексті антиколоніальної боротьби й розвитку культурного націоналізму навернення в іншу релігію, ще й неіндійську, трактувалося як антинаціональний акт.

Розділ демонструє основні історичні віхи дискусій усередині Індії стосовно навернення в християнство починаючи з часів здобуття

незалежності і дотепер. Такими віхами є, по-перше, думка лідера нації Магатми Ганді стосовно навернення, яка стала мейнстрімною у подальших дебатах, по-друге, обговорення двох звітів із місіонерської діяльності штату Мадг'я-Прадеш і тодішнього штату Мадг'я-Бгарат 1956 р., а по-третє, гострі дискусії навколо антиконверсійного законодавства, яке почало запроваджуватися після оприлюднення звітів.

У розділі здійснюється детальний порівняльний аналіз усіх антиконверсійних законів, прийнятих в Індії станом на 2024 р., а в окремих випадках (як у Чхаттісгарху) подається аналіз невдалих спроб прийняття поправок до закону, що є показовим, адже ілюструє гостру дискусію всередині індійського істеблішменту і суспільства стосовно неодноточних законів проти незаконного навернення. Продемонстровано еволюцію антиконверсійного законодавства за основними визначеннями, вимогами та покараннями, які присутні у ньому, а саме: за еволюцією визначення навернення і релігії (релігійних вірувань); еволюцією визначення незаконних методів, які унеможливають навернення; еволюцію обсягу покарання для всіх і окремо для уразливих категорій населення (неповнолітніх, жінок, представників реєстрових каст і племен), вимог реєстрації навернення в районних адміністраціях; покарання за масове навернення тощо.

У пункті визначення навернення та релігії законодавство пройшло шлях від нейтрального — «це відмова від однієї релігії та прийняття іншої» до конфесійно забарвленого, яке передбачає перехід з «автохтонної»/«корінної» віри в іншу, або «релігію, що переважає в Індії». Також визначення релігії можуть давати неясним формулюванням «первісна релігія прашурів».

Визначення незаконних методів також еволюціонує у бік збільшення їх кількості й заміни слова *inducement* (спонукання) на *allurement* (спокушання). Від загального визначення їх як таких, які «включають пропозицію будь-якого подарунка або винагороди» до конкретних пропозицій освіти в навчальному закладі релігійної організації, працевлаштування, обіцянки божественної насолоди аж до цифрових способів уведення в оману.

Покарання за незаконне навернення від 1 року і 5 тис рупій штрафу подекуди зросло до 10 років і 50 тис рупій штрафу, у таких же масштабах зросло покарання за навернення уразливих категорій населення. Щодо декларації наміру змінити релігію, то закони пройшли шлях від відсутності такої вимоги до вимоги декларувати за 60 днів свою інтенцію, а подекуди робити повторне повідомлення після церемонії. У декількох законах це вимагається від обох учасників навернення. До цього додалися дошки оголошень з іменами потенційних навернених та їх списки у виконавчих органах штатів. Також був здійснений аналіз антиконверсійного законодавства стосовно його невідповідності міжнародним документам про права людини.

Розділ робить загальні висновки про те, що західні ідеї секуляризму, прозелітизму і навернення в індійському соціально-політичному та культурному контексті зазнали особливого забарвлення аж до такої міри, що наявність секуляризму в Індії ставиться під сумнів. Модерний і традиційний світогляд в Індії співіснують на рівних правах, але в той чи інший історичний період якийсь із них домінує. Конгресистська епоха після здобуття незалежності характеризувалася переважанням модерністського світогляду, тоді як межа тисячоліть і підйом націоналістичних сил — традиційного. Наявність концепту «секуляризм» в установчих документах БДП та в законах свідчить про те, що хоча сучасні очільники Індії підтримують традиційний світогляд, але при цьому активно користуються модерним концептуальним апаратом.

У п'ятому розділі **«Антисемітизм та філосемітизм у Китаї: від історичних наративів до онлайн-дискурсу»** розглядається сплеск онлайн-антисемітизму та філосемітизму в Китаї після нещодавніх геополітичних подій, зосереджуючи увагу на ключових чинниках, що формують сприйняття китайцями іудаїзму та євреїв. У китайському суспільстві іудаїзм часто розглядається як фундаментальний компонент західної цивілізації поряд із християнством. Це уявлення закладено в ширшому китайському розумінні Заходу, у якому євреї розглядаються як невід'ємна частина і символ західного впливу. Оскільки антизахідні настрої продовжують зростати під впливом націоналістичних